herpy

SALAMANDRAR

Bergsalamander

Ichthyosaura alpestris

Ichthyosaura alpestris är en vacker europeisk vattensalamander med orange buk och, under häckningstiden, en blå hane med svartprickiga sidor. Den blir 8-12 cm, lever växelvis i vatten och på land och är förhållandevis lätt att hålla och föröka i ett svalt akvarium eller akvaterrarium.

Familj: Salamandridae Engelska: Alpine Newt Tidigare namn: *Mesotriton alpestris; Triturus alpestris* **Mild hudgift**

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**8-12 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**10-20 år**
Aktiv	**I skymningen och på natten**
Levnadssätt	**Semiakvatisk**
Biotop	**Tempererad skog och äng**
Hudgift	**Mild** Tvätta händerna efter kontakt och håll fingrarna borta från ögon och mun
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**70 × 35 × 30 cm** L × B × H för 4 vuxna djur
Temperatur, dag	**10-18 °C**
Temperatur, natt	**8-14 °C**
Luftfuktighet	**80-100 %**
Vatten	**Akvaterrarium** djup 20-25 cm
UVB	**Behövs inte**
Vintervila	**2-5 °C** 8-13 veckor
Föda	**Insekter och maskar/sniglar**
Hålls	**Parvis eller i grupp**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Utveckling	**Larver i vatten**
Äggläggning	**I vatten**
Könsmogen	**12-48 mån.**
Ägg per säsong	**30-200**
Läggningar per år	**1**
Kläckning	**10-30 dagar**
Larvtid	**60-180 dagar** från kläckning till metamorfos
Larvföda	**Andra larver och små vattendjur (dafnier, myggolarver)**
Yngelvård	**Ingen**

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Ichthyosaura alpestris är en smäcker vattensalamander med rundat huvud, sidoplattad svans och guldfärgade ögon. Vuxna djur är 8-12 cm, och hanen är oftast något mindre och slankare än honan. Huden är slät i vattenfasen och mörkare och mer sammetslen på land. Buken är klart orange till röd och normalt utan prickar, och färgen beror på födan: ju mer rött foder, desto rödare buk. I vattenfasen på våren har hanen blå rygg, sidor med svarta prickar och ett ljust band längs flanken samt en låg, slät kam med gula och svarta tvärband. Honan är marmorerad i mörkgrå, bruna och grönaktiga toner med svagare sidoprickar och en svag gulorange rand längs ryggen.

Arten har stått i släktena *Triturus* och *Mesotriton*, men placeras i dag i *Ichthyosaura*. Flera underarter är kända, och några av dem är neotena och förblir i larvform hela livet. Neoteni förekommer hos arten förhållandevis ofta. Huden kan innehålla tetrodotoxin, men bara i låga och mycket varierande mängder, och hos många djur kan giftet inte påvisas alls. Tvätta alltid händerna efter arbete i akvariet och terrariet, och håll sekret borta från ögon och mun.

Utbredning och livsmiljö

Ichthyosaura alpestris finns i stora delar av Europa: från norra Frankrike och Benelux genom Tyskland, Schweiz, Österrike och norra Italien till Polen, Tjeckien, Ungern och Balkan och vidare till Rumänien, Ukraina och norra Grekland. Det finns avskilda bestånd i södra Danmark, i södra Italien och i norra Spanien.

I Nordeuropa lever arten mest i låglandet, i Sydeuropa oftast i berg och kullar. I Italien och Albanien finns den upp till omkring 2.700 m. Bestånd utanför området, till exempel i Storbritannien, är införda och ingår inte i kartan.

> **Naturlig utbredning:** Spanien, Frankrike, Belgien, Nederländerna, Luxemburg, Tyskland, Danmark, Schweiz, Österrike, Italien, Tjeckien, Slovakien, Polen, Ungern, Slovenien, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Serbien, Montenegro, Albanien, Nordmakedonien, Grekland, Rumänien och Ukraina.

LIVSMILJÖ

Ichthyosaura alpestris lever i skogrika trakter med god tillgång till vatten. Under häckningstiden använder den stillastående eller svagt strömmande, klart och växtrikt vatten: skogsdammar, sjöar, vattenfyllda hjulspår, kanaler och vattentråg. Utanför häckningstiden är arten nattaktiv och landlevande och ligger på dagen under stenar, trä och mossa. På natten jagar den skalbaggar, daggmaskar och andra smådjur. Efter vinterdvalan, i februari-mars, söker sig djuren snabbt mot vattnet.

I vattnet äter arten kräftdjur, snäckor och hoppstjärtar samt insekter som faller i vattnet. Larverna förvandlas vanligtvis efter 4-5 månader, men i större, djupa vatten övervintrar de ofta och förvandlas först året därpå. I de södra delarna av utbredningsområdet lever djuren mest i vatten hela året.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel

Skötsel

TERRARIET

Arten kan hållas i ett akvarium, i ett akvaterrarium med både vatten och land eller i vatten hela året. Ett akvarium på 70 × 35 × 30 cm passar för två par i vattenfasen. Vattnet ska vara minst 20 cm djupt, eftersom arten är mycket vattenlevande, och vattendelen ska vara stor. Landdelen får fint grus, gömslen av kork och sten samt mossa och ormbunkar. Jord kan bli grogrund för bakterier när det inte finns många växter, så använd hellre grus.

I vattnet ska det finnas många vattenväxter, till exempel hornsärv, vattenpest och slingor, för syre och äggläggning, stenar som gömslen och en flytande kork eller en sten som bryter ytan så att djuren kan ta sig upp. Använd bottengrus som inte kan sväljas. Täck akvariet väl, för vattensalamandrar klättrar på glas och pressar sig genom små öppningar.

Tre till fem djur kan övervintra tillsammans i en plastlåda på ca 35 × 20 × 15 cm med jord, döda löv, en bit kork och en liten vattenskål.

TEMPERATUR

Ichthyosaura alpestris är en sval art. I både vatten och landdel ska temperaturen vara 10-18 °C på dagen och 8-14 °C på natten, och den får aldrig komma över 23 °C. Ställ akvariet svalt utan direkt sol. På sommaren kan en kall källare eller en vattenkylare behövas. Värmeelement är farliga, för för hög temperatur dödar djuren.

En sval vintervila är nödvändig om djuren ska föröka sig nästa vår. Den varar 2-3 månader vid ca 2-5 °C, och djuren äter lite eller inte alls. Den kan genomföras i ett kylskåp vid konstant 2-4 °C eller utomhus i ett frostfritt skjul eller ett garage. Sänk temperaturen under flera timmar till ca 5 °C eller strax under. Beroende på underart kan en svalare period vid 14-17 °C i en källare räcka för att sätta igång förökningen; djuren äter då fortfarande.

Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH SPRAYNING

Luften i landdelen ska vara fuktig, ca 80-100 %, och under vintervilan 90-100 %. Djurens mjuka hud torkar lätt ut, så det ska alltid finnas vatten eller ett fuktigt gömsle. Använd ett fuktighållande bottenmaterial som fuktig mossa, och spraya regelbundet med avklorat vatten, men låt aldrig botten bli genomblöt.

I vattenfasen har luftfuktigheten ingen betydelse. Se till att det finns ventilation så att luften inte blir stillastående.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

VATTEN OCH VATTENKVALITET

Vattnet ska ha neutralt pH och vara avklorerat. Använd avklorering, eller låt vattnet stå ett dygn i en öppen hink. Vattendjupet är minst 20 cm. Vattenkvaliteten är inte kritisk så länge vattnet är rent. Använd ett filter på lägsta flöde så att djuren inte virvlas runt, för arten lever i stilla vatten. Byt en del av vattnet ungefär varje månad, och tvätta filtermediet varje månad.

Använd aldrig tvål eller rengöringsmedel i akvariet. På sommaren sänks vattenståndet, och på vintern hålls vattnet kallt om djuren övervintrar i vatten.

LJUS OCH UVB

Arten behöver ingen UVB. Dagsljus från ett fönster räcker, men akvariet får inte stå i direkt sol. Finns det växter kan ett lysrör för växter på en timer ge dem ljus och djuren en fast dygnsrytm.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Ichthyosaura alpestris är glupsk och äter nästan allt som får plats i munnen. I vattnet ges varannan dag dafnier, myggarver, tubifex, daggmask, snäckor med krossat skal, syrsor och då och då mjölmaskar och vaxmott. På land ges syrsor, daggmaskbitar, snäckor och spindlar. Små bitar magert kött, som tas bort om de inte äts, kan också användas. Vid varierad föda behövs inget vitamintillskott.

Djur som övervintrar matas inte. Djur i vattenfasen tar ofta stillastående foder, men på land måste födan vara levande eller röras. Rött foder som myggarver ger rödare buk, medan enbart vita enkytreer ger en blek gul buk. Larver och ungar matas som beskrivs under avel.

BETEENDE OCH HANTERING

Arten är skymnings- och nattaktiv och mest livlig i vattnet på våren. Den kan hållas parvis eller i grupper, och hanar kan med fördel hållas tillsammans, eftersom konkurrensen främjar förökningen. Djuren är fredliga, men vuxna kan äta ägg och små larver. Efter häckningstiden går vuxna djur upp på land och förlorar de skarpa färgerna. När djuren tillbringar mer tid på den flytande korken än i vattnet är vattenfasen på väg att ta slut.

Djuret bör bara hanteras när det är nödvändigt, med blöta händer eller med ett nät.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Arten blir könsmogen efter 1-4 år, och hanarna är mogna ett halvt till ett helt år före honorna. Under yngeltiden har hanen en svullen kloak och en låg kam, som honan saknar. Honan är dessutom större och rundare i kroppen. För avel ska det finnas minst två par, och hanar kan med fördel hållas tillsammans.

PARNING

Har djuren haft en ordentlig sval vintervila parar de sig i vattnet på våren. Höj temperaturen, ge mer foder och mer ljus, och sätt djuren i ett akvarium med många växter för äggläggning. Parningsleken har tre faser: hanen följer efter honan och ställer sig framför henne, vickar med svansen och visar upp sig, och till sist lägger han en till fem spermatoforer på botten. Honan följer efter och tar upp spetsen i kloaken. Omkring 15 °C är en bra häckningstemperatur.

ÄGG OCH LARVER

Honan börjar lägga ägg 3-10 dagar efter parningen, oftast på natten och under en till tre månader. Hon viker in ett ägg i taget i bladen på vattenväxter, och sammanlagt läggs 30-200 ägg under en säsong. Stora honor kan lägga upp till 500. Hornsärv, slingor och liknande växter är bra. Utan blad läggs äggen i grupper på botten. Kontrollera växterna dagen efter parningen, klipp av bladen med ägg och flytta dem till ett eget kar, annars blir äggen uppätna.

Äggen kläcks efter 10-30 dagar, långsammare vid låga temperaturer. Larverna är 7-8 mm, har små gälar och inga ben och hänger fast på växter med två små fästorgan vid huvudet. De äter inte de första 2-3 dagarna, medan de lever på gulan. Därefter ges nykläckta artemia-nauplier, senare enkytreer, tubifex och bitar av myggarver. Håll högst sex larver per 4 liter vatten, högst 10 cm djupt och utan metaller. Byt en del vatten dagligen. Larverna är rovdjur och kan vara kannibaler, så sortera efter storlek.

METAMORFOS

Larvperioden varar två till nästan fyra månader, i kallt vatten upp till sex, beroende på foder och temperatur. Under 15 °C går utvecklingen långsamt, och 18-22 °C med två dagliga måltider är bäst. Börjar larverna förvandlas flyttas de till säkra, luftiga behållare med ca 1 cm vatten och en sten eller ett flytande föremål som bryter ytan så att de inte drunknar.

Förvandlingen tar några få dagar, och de nya ungarna är högst 5 cm. I större, djupa vatten övervintrar larverna ofta och förvandlas först året därpå. Vissa larver blir könsmogna som larver (neoteni).

UPPFÖDNING AV UNGAR

Nyförvandlade ungar är svårare att hålla än larver. De kan bara äta mycket små, långsamma djur: nykläckta mjölmaskar och syrsor, enkytreer, bladlöss och hoppstjärtar. Mata dem en gång om dagen med så mycket som de vill äta. Fyra eller fem ungar kan vara tillsammans i en plastlåda på ca 20 × 15 × 15 cm med hushållspapper som botten och en halv plastmugg som gemensamt gömsle.

En vattenskål är inte nödvändig, men en låg skål där huvudet kan hållas över vattnet är i sin ordning. Spraya lätt med vatten varje dag, och byt botten varannan dag. Vissa underarter är mer vattenlevande än andra, så ge ungarna tillgång till både vatten och land.

Hälsa och vanliga misstag

Arten är härdig och kan bli 10-20 år, men typiska fel i skötseln är:

- Värme: Över 23 °C är farligt, och bestående temperaturer över 18 °C stressar djuren. Håll akvariet svalt och skuggigt.
- Uttorkning på land: Huden torkar lätt ut. Ge ett fuktigt bottenmaterial och gömslen.
- Dåligt vatten: Foderrester och förorening. Byt vatten regelbundet.
- Rymning: Vattensalamandrar klättrar på glas och pressar sig genom små öppningar, så locken måste vara täta.
- Kannibalism: Larver av olika storlek äter upp varandra. Sortera dem.

Salamanderpest (Bsal, *Batrachochytrium salamandrivorans*) är en svampsjukdom hos svansgroddjur som ger sår i huden och är dödlig för många europeiska salamandrar. Den har dödat bestånd av *I. alpestris* i södra Tyskland. Håll nya djur i karantän, använd egen utrustning till varje bestånd och desinficera redskap, händer och skor. Använd inte vatten, mossa, jord eller växter från naturen utan sterilisering. Håll arten åtskild från andra salamandrar, och släpp aldrig ut djur i naturen. Kontakta en veterinär med kunskap om groddjur vid sår, viktnedgång eller bristande aptit.

Läs mer: Karantän och hygien

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.